

گونه شناسی تهدیدهای نرم فرا روی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

قربانعلی قربان زاده سوار^۱

هاشم ناطقی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۷/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۸/۲۰

چکیده

تهدید نرم در حوزه روابط کشورها، اقدامات نرم افزاری یک کشور برای استحاله در حوزه های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و دفاعی کشور دیگر است. عامل تهدید با تکیه بر نرم افزار و نه سخت افزار و جنگ کلاسیک، خواسته ی خود را به کشور هدف القا می کند و آن را به انجام خواسته خویش سوق می دهد. مجموعه تهدیدات نرم با دگرگونی در هویت فرهنگی، الگوی رفتاری، نظام ارزشی و حیات نظام سیاسی، امنیت ملی کشور آماج را به مخاطره می افکند؛ زیرا با تهدید نرم، ضربات سنگین به کیان نظام سیاسی وارد می شود. سؤال اصلی پژوهش حاضر که گونه های تهدید نرم رویاروی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (ج.ا.ا) کدامند، بر مبنای روش و نظریه ی زمینه پژوهی، از زوایای گوناگون، بررسی شد و مشخص گشت که تهدیدات نرم فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، دفاعی و زیست محیطی، امنیت ملی ج.ا.ا را نشانه رفته است. این تهدیدها در ابعاد گوناگون عرصه های مزبور قابل تحلیل است که عامل یا عاملان آن در صدد بحران زایی فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و زیست محیطی برای دستیابی به مقاصد مختلف خود می باشند و با کاربرد انواع ابزارها و انجام اقدامات نرم در همه زوایا- از جمله فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، حقوقی، اقتصادی و دفاعی- تضعیف امنیت ملی ج.ا.ا را تعقیب می کنند.

واژگان کلیدی: تهدید، تهدید نرم، امنیت ملی، جمهوری اسلامی ایران، زمینه پژوهی.

۱. استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) (a.savar@yahoo.com)

۲. کارشناس ارشد روابط بین الملل دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) و نویسنده مسئول. (hashemnateghi@yahoo.com)

مقدمه

غلبه بر قلب و فکر مردم در عصر اطلاعات، اهمیت مضاعف یافته است؛ زیرا اطلاعات در عصر اطلاعات، قدرت است و انقلاب در فناوری ارتباطات و اطلاعات، باعث افزایش محیرالعقول این قدرت شده است چنان‌که دانش در دوران مدرن، قدرت بود و هر کس مطلع‌تر بود، قدرتمندتر بود. در اثر انفجار اطلاعات، مفاهیم قدرت، تهدید و امنیت زایش مجدد یافت و فناوری جدید، مولد فرهنگ، دولت و امنیت جدید شد؛ زیرا در پرتو این فناوری، جهان فشرده گشت و فناوری ارتباطی تبدیل به قدرت ارتباطی شد.

گرچه مفهوم امنیت، هم‌زاد انسان و جامعه انسانی است اما امنیت ملی با پیدایش دولت ملی در دوران معاصر پدیدار شد که مهم‌ترین هدف هر کشوری در عرصه‌ی بین‌المللی، تأمین امنیت ملی است. هدف نهایی کشور جمهوری اسلامی ایران نیز در سیاست داخلی و خارجی، تأمین امنیت ملی است و متغیرهای مؤثر در تکوین سیاست امنیتی ایران در گستره‌ی جغرافیای سیاسی جهان، متأثر از انقلاب اسلامی و تشکیل نظام ج.ا.ا. است.

هر واحد سیاسی در نظام بین‌الملل برای تأمین امنیت خود نیاز به شناخت اقسام تهدیدات در حوزه‌های گوناگون دارد. از این‌رو، یکی از اساسی‌ترین موضوعات مطالعات راهبردی امنیت ملی کشورها، مطالعه‌ی تهدیدات فرارو است که روش تحلیل و سنجش تهدیدات، اهمیت فراوان دارد؛ زیرا راهبرد مقابله و تبدیل تهدید به فرصت در بستر درک آن‌ها مهیا می‌شود.

بیان مسئله

دو مقوله تهدید و امنیت به تناسب موضوعات و مقتضیات هر عصری دچار تحول و دگرذیسی می‌شوند و به تناسب اقتضائات هر دوره‌ای و رخداد هر پدیده‌ای، الزامات خاص خود را ایجاد می‌نماید. در ارتباط با موضوع مورد پژوهش، از یک‌سو، وقوع انقلاب اسلامی ایران، بر ساختار قدرت در جهان تأثیر گذاشت و از سوی دیگر، پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات در چند دهه اخیر، باعث تغییرات شگرف در معنا و مفهوم تهدید و امنیت گشته است. با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، معادلات قدرت در منطقه و جهان دگرگون شد و حامیان ساختار قدرت پیشین در سطوح داخلی، منطقه‌ای و جهانی در صدد مقابله با آن برآمدند و در پرتو تحولات فناورانه اطلاعاتی- ارتباطی تاکنون از انواع تهدیدهای سخت، نیمه‌سخت و نرم علیه ج.ا.ا. استفاده کرده‌اند که در حال حاضر در عصر قدرت نرم بر راهبرد تهدید نرم متمرکز شده‌اند تا امنیت ملی ج.ا.ا. را از طریق تأثیر بر افکار، روحیات، عقاید و هنجارهای ملت ایران، تهدید نمایند. بنابراین، ماهیت نظام ج.ا.ا. از یک‌سو و سرشت فناوری اطلاعات و ارتباطات از سوی دیگر باعث تحول در تهدیدات فراروی امنیت ملی ج.ا.ا. شده است. از این‌رو، تهدید نرم در عرصه‌ی

باورها، آرمان‌ها و نمادها به دنبال دگرگونی در هویت فرهنگی و الگوی رفتاری یک نظام سیاسی است که پیامد آن، چالش در امنیت ملی کشور است؛ زیرا با تهدید نرم، عزم ملت از بین می‌رود و امنیت ملی آن به مخاطره می‌افتد. با عنایت به این مهم، مسأله تحقیق حاضر، واکاوی تهدیدهای نرم علیه امنیت ملی ج.ا.ا در پرتو مقتضیات دوران قدرت نرم است و رسالت این پژوهش، بررسی و احصای تهدیدهای نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ا و گونه‌شناسی زمینه-پژوهانه آن‌ها است.

اهمیت و ضرورت

در عصر قدرت نرم و در نتیجه، تهدید نرم، سیاست بازیگران منطقه و جهان بر اقدام نرم، به انضمام اقدامات سخت و نیمه‌سخت مبتنی است. از این رو، شناخت مصادر و مراکز تهدید نرم و آشنایی با قدرت، دکترین، استراتژی، تاکتیک و تکنیک تهدید نرم علیه امنیت ملی کشور، اهمیت مضاعف دارد؛ زیرا شناخت مزبور، باعث اقدام هوشمندانه و پیشگیرانه در پاسداشت و ارتقای امنیت ملی نظام ج.ا.ا خواهد شد.

هدف و سؤال

هدف پژوهش، شناسایی تهدیدهای نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ا و ارائه پیشنهادها و راهکارهای صریح و ضمنی برای کاهش تهدیدها و تبدیل آن‌ها به فرصت، برای تقویت امنیت ملی ج.ا.ا است. پرسش اصلی مقاله این است که انواع تهدیدات نرم رویاروی امنیت ملی ج.ا.ا کدامند؟ برای پاسخ به پرسش مزبور در چارچوب نظریه زمینه‌پژوهی، به کاوش در ابعاد گوناگون عرصه-های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، و ...، جامعه و کشور پرداخته می‌شود تا انواع تهدیدات نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ا شناسایی شود.

روش پژوهش

این پژوهش با روش کیفی زمینه‌پژوهی و نظریه‌ی زمینه‌ای^۱ انجام شد. روش گردآوری داده‌های تحقیق، کتابخانه‌ای و روش تجزیه و تحلیل آن، توصیفی-تحلیلی است. مراحل پژوهش به این شرح است: الف: جمع‌آوری داده‌ها؛ ب: طبقه‌بندی داده‌ها؛ ج: تجزیه و تحلیل اطلاعات؛ د: تدوین و نگارش.

پیشینه

با بررسی پیشینه‌ی موضوع تحقیق، مشخص شد که آثار متعدد در دو حوزه‌ی تهدیدات نرم و امنیت ملی به صورت مجزا انجام شده است. کتاب تهدید نرم و راهبردهای مقابله (گروه مطالعاتی

1. Grounded Theory

دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۸)، نظریه‌ها، منابع، شاخص‌ها، ابزار، روش‌ها و راهبردهای مقابله با تهدیدات نرم را بررسی کرده است. کتاب استراتژی امنیت ملی در ج.ا.ا (پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۴) با توجه به تحولات داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی و ورود متغیرهای متعدد در صحنه امنیتی، کشور را نیازمند الگوی جدید طراحی استراتژی منسجم می‌داند. مقاله-ی رویکردهای مقابله با تهدید نرم علیه منافع امنیتی ج.ا.ایران (حسن‌بیگی، ۱۳۸۶)، رویکردهای مقابله با تهدیدات نرم آمریکا علیه امنیت ملی ج.ا.ا و سند راهبردی امنیت ملی آمریکا در سال ۲۰۰۲ و ۲۰۰۶ را بررسی کرده است. بررسی منابع موجود نشانگر این است که اثر مستقلی درباره تأثیر اقسام تهدیدات نرم بر حوزه‌های گوناگون امنیت ملی ج.ا.ا منتشر نشده است و رسالت پژوهش حاضر، بررسی تهدیدات نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ا در حوزه‌های سیاسی، نظامی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی است.

مفاهیم و مبانی نظری

تهدید نرم و امنیت ملی، دو مفهوم اصلی و متغیر مستقل و وابسته‌ی پژوهش حاضر است که در چارچوب نظری تهدیدات امنیتی- استراتژیک و به صورت موردپژوهی با تمرکز بر امنیت ملی ج.ا.ا مطالعه می‌شود. تهدید نرم، مجموعه اقداماتی است که با تأثیر بر نگرش، ارزش و رفتار مخاطبان، هویت جامعه یا نظام سیاسی را با تکیه بر فضا و روش فرهنگی، رسانه‌ای و روان- شناختی به خطر اندازد. امنیت ملی نیز مصونیت موجودیت کشور و رفاه عامه، فارغ از خطر مداخله و نفوذ بالقوه یا بالفعل بیگانه است

۱) تهدیدات فراروی امنیت ملی

تعریف دقیق واژه‌ی تهدید^۱ به دلیل وجوه زیاد و ارتباط آن با امنیت ملی^۲، منافع ملی^۳، اهداف و راهبردهای نظام سیاسی^۴، مشکل است. تهدید در معنای لغوی، ترساندن، عقوبت و بیم دادن است (عبدا...خانی، ۱۳۸۴: ۱۳۴-۱۳۲) و در قوانین کیفری، واداشتن دیگری به ارتکاب جرم است. تجاوز به حق حاکمیت داخلی و خارجی دولت‌ها نیز تهدید علیه امنیت ملی است (دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۸: ۱۸-۱۷). هدف تهدید، تغییر نگرش، رفتار یا مبانی نظام سیاسی^۵ یک کشور با

1. Threat
2. National Security
3. National Interest
4. Goals and Strategies of the Political System
5. Behavior or Fundamentals of the Political System

مخاطره نظام ارزشی آن است. مفهوم تهدید و امنیت^۱ بنا بر قاعده "تعرف الاشياء باضدادها" با یکدیگر تعریف می‌شوند.

تهدید و امنیت به دو قسم کلان سخت و نرم تقسیم می‌شود. تهدیدات علیه امنیت ملی از جهات مختلف ازجمله: وجوه، شدت، شکل، هدف و موضوع دسته‌بندی می‌گردد که از نظر وجوه، به سه گونه‌ی سخت، نرم و نیمه‌سخت تقسیم می‌شود.

۱-۱) تهدید سخت: تهدید نظامی خارجی یا گروه‌های معارض مسلح داخلی به استقلال و تمامیت ارضی کشور، تهدید سخت^۲ است که بر روش فیزیکی، رفتار خشونت‌آمیز، براندازی آشکار، حذف دفعی و اشغال سرزمین متکی است. قدرت نظامی^۳ با پیشرفت تجهیزات نظامی، به عامل تهدید امنیت جهان تبدیل شد. فرآیند پایه در رقابت تسلیحاتی^۴، الگوی کنش-واکنش است که توازن دو طرف با موازنه قدرت^۵ و نه سطح مطلق تسلیحات پیوند دارد (ایوانز و نونام، ۱۳۸۱: ۶۱-۶۲).

۲-۱) تهدید نرم: اقدامات منجر به استحاله باورها و ارزش‌های اساسی، تهدید نرم^۶ است که ممکن است در پوشش آرام و قانونی با استفاده از ابزار رسانه و تشکل‌ها اعمال شود تا الگوی رفتاری و هویت فرهنگی و امنیت نرم^۷ جامعه و کشور هدف را در معرض خطر قرار دهد (ناطق، ۱۳۹۰: ۱۳۲-۱۳۱).

۳-۱) تهدید نیمه‌سخت: اقدامات سیاسی-امنیتی با ترکیب روش‌های سخت و نرم برای براندازی یک نظام سیاسی، تهدید نیمه‌سخت^۸ است.

۲) تهدید نرم

هدف اصلی تهدید نرم با اقدامات محسوس یا نامحسوس و دفعتی یا تدریجی، تضعیف یا تغییر باور، اندیشه، اراده و روحیه‌ی مقاومت یا استحاله‌ی فرهنگی-سیاسی جامعه و نظام است. در مخاصمات نیز قدرت‌های متخاصم با قدرت نرم^۹ و عملیات روانی^{۱۰}، مقاومت ملت‌ها و نظام‌های

1. Security
2. Hard Threat
3. Military Power
4. Arms Race
5. Balance of Power
6. Soft Threat
7. Security Software
8. Threat of Semi-rigid
9. Soft Power
10. Psychological Operations (PSYOP)

سیاسی را پیش از عملیات نظامی^۱ از بین می‌برند تا خاک‌ریزها را بدون خونریزی یا با حداقل خونریزی فتح کنند.

تهدید نرم، بهره‌گیری از ابزارها و روش‌های روان‌شناختی برای تأثیر بر حکومت‌ها، گروه‌ها و مردم کشورهای هدف به‌منظور تغییر نگرش، ارزش و رفتار آنان است (نائینی، ۱۳۸۷: ۱۹۸). تهدید نرم با تلاش برای استحاله‌ی الگوهای رفتاری و جایگزینی نمادها و الگوهای خویش (امیری، ۱۳۸۷: ۲۳)، زیرساخت فکری و الگوی رفتاری مخاطبان را در حوزه‌های اجتماع، اقتصاد، فرهنگ و سیاست به خطر می‌افکند و موجب دگرگونی اساسی در عوامل تعیین‌کننده‌ی هویت و امنیت ملی آنان می‌شود.

در تهدید نرم، از فناوری اطلاعات- ارتباطات^۲ در طیف کنش‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی برای تحمیل غیرمستقیم اراده استفاده می‌شود (الیاسی، ۱۳۸۸: ۴۵). با این نگرش، اقداماتی که زیرساخت‌ها و الگوهای نظری و عملی نظام سیاسی را در حوزه‌ی اقتصاد، فرهنگ، اجتماع و سیاست به خطر اندازد یا موجب دگرگونی در معیارها، ارکان، شرایط و عوامل هویت و قدرت ملی کشور شود، تهدید نرم است. تغییرات حاصل از تهدید نرم، درونی و تدریجی است که با ابزارهای تبلیغی به شیوه‌ی القاء و امتناع انجام می‌شود (طائفی و محسنی، ۱۳۸۹: ۷۰).

تهدید نرم به روحیه‌ی ملی به‌مثابه عنصر قدرت ملی^۳، خدشه وارد می‌سازد، اراده ملت را از بین بین می‌برد، انگیزه‌ی مقاومت و دفاع را تضعیف می‌کند و زمینه‌ی تسلط عامل تهدید را بر سرزمین و فروپاشی نظام سیاسی فراهم می‌سازد. با انقلاب در فناوری اطلاعات و ارتباطات، کشورها در فرایند این تهدید گسترده و فزاینده، در راستای اعمال این تهدید یا دفاع در برابر آن قرار گرفتند.

در تهدید نرم، مجموعه اقدامات بازیگران با تأثیر بر نگرش، انگیزش و ارزش‌های آماج، در کوتاه-مدت، میان‌مدت و بلندمدت موجب تغییر کنش و منش آنان می‌شود (قربان‌زاده و دیگران، ۱۳۹۰: ۹۰) و آماج آن، فقط مردم عادی کشور هدف نیست بلکه دولت‌مردان و نخبگان را نیز هدف قرار می‌دهد. تهدید نرم که یک اقدام تعمّدی تدبیری در قلمرو فرهنگ، سیاست و اجتماع است، پدیده‌هایی مانند اشاعه‌ی فرهنگی، تهاجم فرهنگی، دگرگون‌سازی ترجیحات و تغییر رفتار سیاسی را در برمی‌گیرد (الیاسی، ۱۳۸۸، ۴۶-۴۷). بنابراین، ویژگی متمایز تهدید نرم عبارت است از:

1. Military Operations

2. ICT

3. National Power

(۱) تصرف اراده و اندیشه. (۲) براندازی تدریجی و خاموش. (۳) اجرا در پوشش بستر قانونی. (۴) مسالمت‌آمیز. (۵) ماهوی. (۵) با ابزار، روش و بستر فرهنگی، سیاسی و اجتماعی. (۶) پنهان‌کاری. (۷) تسلیم ناخودآگاه (ناطق، ۱۳۹۰: ۱۳۳).

۳) گونه‌شناسی تهدید نرم

تهدید نرم در حوزه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، دفاعی - امنیتی و اجتماعی، در ابعاد گوناگون ارزش‌ها، هنجارها، باورها، نگرش‌ها، ترجیحات، جهت‌گیری‌ها، الگوی رفتار، سبک زندگی، الگوی دفاعی، نظام ذهنی و فکری، عواطف و احساسات، تعاملات و تبادلات، مناسک و مراسم وجود دارد (امامی، ۱۳۹۰: ۱۱۴-۱۰۹). تهدید نرم به تناسب عرصه‌ها و ابعاد مزبور، به انواع تهدید نرم فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، نظامی - امنیتی، اقتصادی، زیست‌محیطی تفکیک می‌شود:

۱-۳) تهدید نرم سیاسی: تهدید نرم سیاسی^۱ در صدد ایجاد تردید، تغییر و بی‌ثباتی در موارد زیر است:

- در مکتب نظام تا هویت و مشروعیت واحد سیاسی را متزلزل سازد. جنگ فکری، مبارزه دو طرز فکر و سبک زندگی سیاسی است (دفاع ملی، ۱۳۸۸: ۱۰۲) و تهدید فکری، مقدمه چنین جنگی است.
- در مشروعیت سیاسی^۲ تا دولت نتواند ثبات و انسجام را ایجاد نماید و نظام سیاسی با بحران هویت^۳، مشروعیت^۴، نفوذ^۵، توزیع^۶ و مشارکت سیاسی^۷، مواجه شود (نائینی، ۱۳۸۷: ۱۷۶).
- در الگوی سیاسی^۸ تا الگوهای رفتاری را با مشکل مواجه سازد و سازمان، ساختار و نهادهای نهادهای حکومتی را به چالش بکشد (گروه مطالعات امنیتی دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۸: ۱۰۳).
- در مشارکت سیاسی تا الگوی مشارکت را به چالش بکشد (افروغ، ۱۳۸۰: ۲۴۶).
- در جوهره‌ی سیاسی - اجتماعی دولت در اذهان مردم که بنیان امنیت ملی است (بوزان، ۱۳۷۸: ۸۵-۸۴).

-
1. Software Political Threats
 2. Political legitimacy
 3. Identity Crisis
 4. The Crisis of legitimacy
 5. Penetration Crisis
 6. Distribution Crisis
 7. Political Participation
 8. Political Model

۲-۳) تهدید نرم دفاعی و امنیتی^۱: تهدید یا کاربرد نیروی نظامی باهدف تغییر رفتار در آماج است و راهبرد امنیتی^۲ به تأمین منافع و مهار تهدیدات در رویکرد نرم امنیتی، مبتنی بر قدرت نرم است (نائینی، ۱۳۷۸: ۹۹)؛ زیرا تهدید نرم علیه امنیت ملی، مؤثرتر، کارآمدتر، کم‌هزینه‌تر، خطرناک‌تر و پیچیده‌تر است.

توان رزمی نیروهای مسلح یک کشور، ترکیبی از توان فیزیکی و غیرفیزیکی است و فرهنگ و الگوی دفاعی آن، تعیین‌کننده‌ی میزان قدرت نرم در حوزه‌ی دفاعی-امنیتی است. هدف تهدید نرم، تأثیر بر اندیشه، ارزش و الگوی رفتاری در حوزه‌ی دفاع و امنیت است؛ بنابراین هر اقدام منجر به تغییر ماهوی در فرهنگ، اندیشه، اراده و الگوی دفاعی کشور، در زمره‌ی تهدیدات نرم دفاعی-امنیتی است (نائینی، ۱۳۸۸: ۱۱۱).

۳-۳) تهدید نرم فرهنگی^۳: فرهنگ ملی^۴، بیانگر شخصیت و هویت ملی کشور است و فرهنگ کشور، کشور، دارای سه سطح کلی است: زیرساخت‌های فکری یعنی باورها؛ مجموعه‌ی بایدها و نبایدها یعنی ارزش‌ها؛ و الگوهای رفتاری یعنی کنش‌ها. بنابراین، ابعاد تهدید نرم فرهنگی در سه سطح نخبگان، مردم و نیروهای مسلح عبارت است از:

- تهدید باورهای اساسی؛

- تهدید ارزش‌های اساسی؛

- تهدید الگوهای رفتاری.

فرهنگ راهبردی کشور، بر بینش و الگوی رفتار نخبگان و رهبران و دیپلماسی آن تأثیر دارد. حریف نیز از طریق تهدید نرم با مدیریت ادراک و اراده‌ی رهبران و نخبگان طرف مقابل، بر باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری آنان در عرصه‌های مختلف تأثیر می‌گذارد (حجازی، ۱۳۸۷: ۷). ارزش‌ها، بنیاد مباحث فرهنگی است و اشتراک یا دوگانگی ارزشی مردم و حکومت در روند سیاست دفاعی-امنیتی کشور تأثیر دارد که باعث تهدید یا تأمین امنیت می‌شود (ربیعی، ۱۳۸۴: ۳۷۶). چون هویت از مهمترین مؤلفه‌های فرهنگ است، چالش هویتی^۵ معطوف به امنیت اجتماعی و نظام سیاسی، از مصادیق تهدید نرم امنیت ملی است (ماندل، ۱۳۸۷: ۱۴۹) که در ابعاد ملت‌سازی، نخبه‌سازی، مذهب‌سازی و فرهنگ‌سازی متجلی می‌شود (دفاع ملی، ۱۳۸۸: ۱۰۶).

1. Soft threats to Security and Defense
2. Security Strategy
3. Cultural Soft Threat
4. National Culture
5. Identity Challenges

هویت ملی که اصل سامان بخش امنیت اجتماعی^۱ در نظام سیاسی است با تهدیدات ناشی از رقابت افقی یا عمودی به چالش کشیده می شود. در چالش مبتنی بر رقابت افقی بانفوذ فرهنگ و ارزش بیگانه، فرهنگ، مذهب و هویت بومی جامعه ی آماج، تغییر ماهوی می یابد. با چالش مبتنی بر رقابت عمودی ناشی از هویت های فروملی و خرده فرهنگ بومی، یکپارچگی هویت و وحدت ملی کشور، دستخوش تغییر می شود که ممکن است به نقض تمامیت ارضی یا وحدت سرزمینی منتهی شود (شیر، ۱۳۷۷: ۲۶).

۳-۴) تهدید نرم اجتماعی^۲: تهدید نرم بر هویت اجتماعی، انسجام اجتماعی، سرمایه اجتماعی، الگوی رفتاری و وابستگی ملی تأثیر می گذارد. تهدیدات غیرفیزیکی مخالفان نظام یا گروه های مختلف علیه یکدیگر به نظر بارون^۳، معطوف به ابعاد شناختی، عاطفی، شخصیتی، اجتماعی و معنوی است (الیاسی، ۱۳۸۸: ۴۹).

مؤلفه های هویت و انسجام اجتماعی به عنوان غایت و مرجع امنیت با تهدید نرم به چالش کشیده می شود (دفاع ملی، ۱۳۸۸: ۱۰۸) و از این رو، سرمایه ی اجتماعی، هدف قرار می گیرد (شعبان فارسانی، ۱۳۸۷: ۲۹۹). از آن جا که جنگ های نوظهور قرن ۲۱ بر اساس شاخص های اجتماعی، زمینه ساز بی ثباتی ساختاری در کشورها، در نتیجه، نظام های سیاسی با کارآمدی محدود، شاهد ظهور طیف متنوع تری از بحران اجتماعی می باشند.

۳-۵) تهدید نرم اقتصادی: اقدامات رقیب که فرهنگ اقتصادی کشور را مانند الگوی تولید، توزیع و مصرف تغییر دهد و سبک زندگی اقتصادی معارض با ارزش ها و هنجارهای نظام را ترویج نماید، تهدید نرم اقتصادی^۴ است (دفاع ملی، ۱۳۸۸: ۱۰۸).

۳-۶) تهدید نرم زیست محیطی^۵: چالش های محیط زیست باعث انواع تهدیدهای زیست محیطی می شود. مطابق برنامه سازمان ملل متحد^۶ در امور آب و هوا، برای حفظ محیط زیست باید همکاری بین المللی^۷ برای حفظ محیط زیست گسترش یابد. از دست رفتن منابع همراه با افزایش جمعیت و مصرف زیاد، باعث تشدید چالش های سخت و نرم زیست محیطی می شود که چالش های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی را به همراه دارد (کاوایی راد، ۱۳۸۹: ۳). تهدیدات زیست محیطی از این جهت در مقوله ی تهدید نرم مطرح می شود که با امنیت همه جانبه و پایدار انسان ها، جوامع

-
1. Social Security
 2. Social Software Threat
 3. Baron
 4. Soft Economic Threat
 5. Environmental Threat Software
 6. United Nations
 7. International Cooperation

و نظام‌ها در ابعاد مختلف پیوند می‌خورد. تهدیدهای نرم زیست‌محیطی بر نگرش، منش و سبک زندگی جوامع انسانی و نحوه‌ی تعامل آن‌ها با محیط‌زیست و یکدیگر اثر می‌گذارد و به‌نوبه‌ی خود، موجب جابه‌جایی افقی و عمودی در گستره طبیعت و جمعیت می‌شود که آسیب‌ها و تهدیدهای درونی و بیرونی از جمله مناقشات شخصی، محلی، قومی، فرقه‌ای، ملی، منطقه‌ای و جهانی را همراه خواهد داشت که نه‌تنها موجودیت انسان بلکه تمدن انسان را به مخاطره می‌افکند.

۴) امنیت ملی

واژه‌ی امنیت از ریشه امن، به معنای اطمینان و متضاد ترس است و در لغت فارسی به معنای ایمنی، آرامش و آسودگی است (عمید، ۱۳۷۹: ۲۳۳). امنیت، همزاد بشر و نیاز اولیه انسان در حیات فردی و جمعی است. به عقیده‌ی کافمن^۱ مفهوم امنیت در قرون هفده و هجده میلادی، به‌مثابه مفهوم هنجاری با رفاه اجتماعی^۲ و رفاه عمومی^۳ مترادف شد و ملاک هدایت اجتماعی^۴ اجتماعی^۴ گردید (امانت، ۱۳۸۶: ۲۵۰).

تحقق امنیت منوط به مقابله با تهدیدها و آسیب‌ها با بهره‌گیری از فرصت‌ها و امکانات است (خلیلی، ۱۳۸۱: ۸۷). امنیت در مفهوم سیاسی- اجتماعی عبارت از مصونیت دین، عقل، جان، مال و ناموس مردم از تعرض است که تأمین آن برای بقا و سلامت فرد و جامعه، ضرورت دارد (قربان‌حسینی، ۱۳۷۶: ۳۰). تنوع و گستره موضوعات امنیت در گذر زمان، تنوع یافته است (لرنی، ۱۳۸۳: ۱) و امنیت از حیث سطوح، انواع مختلف دارد: (۱) فردی؛ (۲) اجتماعی؛ (۳) ملی؛ (۴) جهانی (کميجانی، ۱۳۷۸: ۹۳). امنیت ملی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن، یک ملت از تهدید تمام یا بخشی از سرمایه‌ی جمعیتی، سرزمینی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، فنی و نظامی خویش فارغ باشد.

امنیت ملی در دائرةالمعارف علوم اجتماعی، توان یک ملت در حفظ ارزش‌های داخلی از تهدید خارجی است. در پژوهش سازمان ملل متحد، امنیت عبارت از وضعیتی است که کشورها، بدون احساس خطر حمله نظامی، فشار سیاسی یا اقتصادی، توسعه‌ی خویش را آزادانه تعقیب کنند (قاسمی، ۱۳۷۲: ۵۴-۵۵) و از نفوذ دشمن، مصون باشند (شریبانی، ۱۳۸۷: ۲۵۸). از نظر والتر لیپمن^۵ یک ملت، وقتی امنیت دارد که در صورت اجتناب از جنگ، ارزش‌های اساسی خود را حفظ کند

1. Kaufman
2. Social Welfare
3. Common Welfare
4. Social Steering
5. Walter Lippmann

و در صورت اقدام به جنگ، آن را پیش ببرد (روشندل، ۱۳۷۴: ۱۱). یک ملت، زمانی در امنیت است که در صورت اجتناب از جنگ، مجبور به فدا کردن منافع و ارزش‌های خود نباشد و در صورت ورود به جنگ، بتواند با پیروزی در جنگ، ارزش‌های خود را حفظ کند (برزگر، ۱۳۸۰: ۱۴). امنیت در مفهوم عینی، فقدان تهدید ارزش‌ها و در مفهوم ذهنی، فقدان نگرانی از مخاطره ارزش‌ها است (روشندل، ۱۳۷۴: ۱۲).

امنیت ملی عبارت از دستیابی به شرایطی است که کشور از تهدید و نفوذ بالقوه یا بالفعل بیگانه در امان باشد و در مسیر پیشرفت اقتصادی، اجتماعی، انسانی و حفظ وحدت و موجودیت کشور و تأمین رفاه عامه، فارغ از مداخله بیگانه باشد (نقیب‌زاده، ۱۳۷۷: ۹۲). پس مشخصه امنیت ملی، فقدان تهدید عینی و ذهنی علیه بنیان‌های حیاتی و وجود بستر مناسب برای پیشرفت کشور است (غریب‌زندی، ۱۳۹۰: ۲۸). سند امنیت ملی کشورها حاوی نقاط مشترک زیر هستند: مواضع رسمی کشور؛ استراتژی امنیت ملی^۱؛ برداشت کشور از امنیت؛ اهداف و منافع امنیتی آن. (عبداللهی، ۱۳۸۳: ۲۰). با توجه به مباحث مزبور، نقش امنیت ملی عبارت است از:

تعیین اهداف، منافع، ارزش‌ها و اولویت‌های دولت؛

شناخت و ارزیابی تهدیدات بالقوه و بالفعل؛

تعیین و تخصیص منابع برای دفاع از منافع ملی؛

تدوین راهبرد برای تأمین امنیت ملی؛

بسترسازی برای اجرا (برزگر، ۱۳۸۰: ۱۵).

صاحب‌نظران امنیت ملی با اجماع بر ضرورت حفظ وجود خویش، جوهره امنیت ملی را حفظ (۱) جان مردم؛ (۲) تمامیت ارضی؛ (۳) نظام اقتصادی و سیاسی؛ (۴) استقلال و حاکمیت کشور می‌دانند (ناطق، ۱۳۹۰: ۹۶).

نگرش به امنیت ملی، سه مرحله زمانی داشته است: اول در مفهوم سنتی امنیت، حفاظت از تمامیت ارضی، استقلال، خودکفایی و مقابله با تهاجم خارجی مهم بود. دولت در این مرحله، نقش نگهبان را داشت و امنیت، بستر مناسب زیست و رفاه بود. دوم در مفهوم پیشرفته آن، تأمین بستر امن برای بخش‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی اولویت یافت. سوم، کشورها علاوه بر امنیت حیاتی و رفاه، به جنبه‌های نفوذ در سطح بین‌الملل توجه می‌کنند (کاظمی، ۱۳۷۸: ۵۶). بنابراین سه لایه‌ی امنیت عبارتند از:

- امنیت حیاتی کشور که به سیاست حاد موسوم است.

- سیاست امنیتی- رفاهی که به سیاست عادی معروف است.

- گسترش نفوذ و پرستیژ که برای کشورها جذابیت دارد.

۵) امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

وظیفه دولت در نظام سیاسی، تأمین امنیت ملی است. بنابراین دولت، کارخانه‌ی تولید امنیت است و همه‌ی ابزارها و اختیارات دولت، به‌منظور حصول این هدف است. ساخت نظام، مقتضیات محیطی و عوامل زیر بر تعیین اولویت‌ها و راهبرد امنیت ملی، تأثیر می‌گذارد:

۱- اندیشه و ادراک ذهنی نخبگان سیاسی؛

۲- شرایط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه؛

۳- نظام بین‌الملل؛

۴- موقعیت ژئوپلیتیک کشور؛

۵- اهداف ملی (ناطق، ۱۳۹۰: ۱۰۸).

مهم‌ترین هدف هر کشور در سیاست داخلی و خارجی^۱ تأمین امنیت ملی است و نقش هر کدام از متغیرهای فوق در سیاست امنیت ملی کشورهای مختلف، متفاوت است. البته، ادراک ذهنی نخبگان، حائز اهمیت است؛ زیرا نخبگان سیاسی بر اساس آن، سیاست امنیت ملی را تدوین می‌کنند (سیف‌زاده، ۱۳۷۴: ۲۳). در تکوین و تدوین سیاست امنیتی داخلی و خارجی ایران نیز متغیرهای مختلف اثر داشته است. به این نکته باید توجه شود که هر چه مطابقت برداشت امنیت ملی با واقعیت آن بیش‌تر باشد، امکان توفیق سیاست امنیتی، بیش‌تر خواهد بود.

تحولات سیاست امنیتی ج.ا.ا به سه دوره‌ی بسط‌محور، حفظ‌محور و رشد‌محور تقسیم می‌شود (ولی‌پور، ۱۳۸۲). ابتدا گفتمان بسط‌محور غالب بود که در آن، حفظ ج.ا.ا در گرو بسط آن تلقی می‌شد و اولویت با امنیت جهان اسلام بود. با آغاز جنگ تحمیلی، بر مبنای گفتمان حفظ‌محور، حفظ نظام، اولویت یافت و طبق نظریه‌هایی مانند ام‌القرآ، حفظ ج.ا.ا واجب شد. این گفتمان تا پایان جنگ، غالب بود. با پایان جنگ، گفتمان رشد‌محور شکل گرفت که اولویت آن، توسعه اقتصادی است و امنیت ملی با متغیر توسعه، تبیین شد. در این گفتمان، الگوی توسعه‌ی ملی^۲، الگوی راهبردی امنیت ملی است یعنی امنیت، مبنای توسعه و توسعه، مبنای امنیت است. گفتمان سنتی امنیت ملی ج.ا.ا که زاییده شرایط انقلابی و جنگ عراق علیه ایران بود و حدود دو دهه، گفتمان امنیتی کشور بود هنوز بر سنت فکری انقلاب اسلامی تأکید دارد و اصول کلی

1. Domestic and Foreign Policy
2. National Development

آن را مبنای عمل در آینده می‌داند. سه خرده‌گفتمان بسط‌محور، حفظ‌محور و رشد‌محور هر سه در درون این گفتمان قرار دارند (ناطق، ۱۳۹۰: ۱۱۰-۱۰۹).

۶) تهدیدهای نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ا.

رویکرد تهدید نرم به امنیت ملی، برخاسته از ملاحظات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است؛ زیرا هر اقدامی در حوزه منافع ملی، مستلزم متقاعد نمودن افکار عمومی است. حمایت از صدهای مخالف نظام ج.ا.ا، ارائه چهره مخدوش از ج.ا.ا، مشروعیت‌بخشی و توانمندسازی سازمان‌های مخالف ج.ا.ا، دخالت در امور داخلی ایران از جمله انتخابات و حقوق بشر، ترویج دوگانگی حاکمیت در ایران و فعال‌سازی شبکه‌های رسانه‌ای ضدایرانی، بخش‌هایی از سند امنیت ملی آمریکا در سال ۲۰۰۶ است. دولت‌های غربی با روش‌های گوناگون روان‌شناختی و جامعه‌شناختی، فرهنگ، انسجام و نهادهای ایران را آماج تهدید قرار داده تا زمینه‌ی تغییر رفتار و فروپاشی از درون را فراهم سازند (ضیایی‌پرور، ۱۳۸۴: ۲۸۰-۲۷۵).

دنایای غرب در چهارمین دهه‌ی پیروزی انقلاب اسلامی، بر دامنه و شدت تهدید نرم در قلمرو فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی افزود تا با استحاله فرهنگی و تضعیف مشروعیت سیاسی، ایران را به نافرمانی اجتماعی سوق دهد (ناطق، ۱۳۹۰: ۱۴۲). اقدامات نرم غرب علیه ایران عبارتند از: نفوذ در نخبگان، افزایش مطالبات، برجسته‌سازی کاستی‌ها، انشقاق مذهبی، برجسته‌سازی مخالفان، هنجارشکنی اجتماعی، شکل‌دهی اجماع جهانی علیه ایران، سیاه‌نمایی آینده‌ی کشور، ترغیب فرار مغزها و انتساب آن به نارضایی سیاسی (الیاسی، پاییز ۱۳۸۷: ۵۵).

مؤثرترین شیوه‌ی تهدید نرم شامل دو روش گفتاری و رفتاری است که در فضاهای حقیقی و مجازی به کار می‌رود. عملیات روانی- ادراکی، دیپلماسی عمومی و فریب تاکتیکی در مقوله‌ی روش گفتاری است. اعتراض، نافرمانی، تحسن، مداخله و جذب مخالفان، از مصادیق روش رفتاری است (دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۸: ۱۱۵). الگوی تغییر تدریجی و فروپاشی از درون در مقابل الگوی تغییر دفعی و فروپاشی از برون، به تغییر ارزش‌ها و هنجارهای جامعه، جایگزینی تدریجی آن‌ها و نابودی نظام سیاسی تکیه دارد و این راهبرد در شرایطی اتخاذ می‌شود که الگوی دفعی، کاربرد ندارد (حسینی، ۱۳۸۳: ۱۷) که آن را با عنوان‌های جهانی‌سازی فرهنگ^۱، استعمار فرانوین^۲، رهنامه‌ی جنگ کم‌شدت^۳، استحاله و فروپاشی از درون^۱، نافرمانی مدنی^۲، انقلاب رنگی^۳ و ... معرفی کرده‌اند.

1. Globalization of Culture

2. Postmodern Colonialism

3. Low-Intensity Warfare Doctrine

با تسری مفهوم امنیت ملی از جنبه نظامی به اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ...، ماهیت تهدید به تهدید نرم تحول یافت. تهدید نرم به جای تمامیت ارضی کشور، مشروعیت، مقبولیت، هویت، هنجار و الگوی رفتاری آن را هدف قرار می‌دهد و از دیپلماسی عمومی، عملیات روانی، فریب، تحریک به اعتراض و عدم همکاری بهره می‌برد. تهدید نرم با تأکید بر شیوه‌های اقناعی، در دست‌کاری ذهنی و تغییر نگرش افراد، اثربخش و کارآمد است؛ زیرا با تغییرات ارزشی و هنجاری، الگوهای رفتاری یک جامعه در سطح خرد و کلان تغییر می‌یابد و به عامل تهدید در دست‌یابی به اهداف یعنی تسلیم حریف، یاری می‌رساند.

ج.ا. از دهه‌ی دوم تأسیس با تهاجم فرهنگی دشمنان مواجه شد که می‌کوشند پشتوانه‌ی مردمی نظام را از آن بگیرند و برای این مقصود، در صدد تغییر باور مردم هستند. مارک پالمر^۴ در گزارش " ایران - آمریکا، رهیافت جدید"، ضمن مخالفت با ایده‌ی تهاجم نظامی علیه ج.ا.، اعلام نمود: ایران به لحاظ وسعت سرزمین، کمیت جمعیت، کیفیت انسانی، امکانات نظامی، منابع طبیعی و موقعیت جغرافیایی در منطقه‌ی خاورمیانه و هارتلند^۵ نظام بین‌الملل، قدرتی کم‌نظیر است که با یورش نظامی، سرنگون نمی‌شود بلکه تنها راه سرنگونی آن، کاربرد عملیات روانی، دکترین مهار، نبرد رسانه‌ای و ساماندهی نافرمانی مدنی است. در تهدید نرم علیه ج.ا.، راهبردهای زیر طراحی شده‌اند:

الف - القای غیرصلح‌آمیز بودن فناوری هسته‌ای ایران.

ب - ارائه تصویر سیاه از ج.ا. در رسانه‌ها.

ج - ایجاد فضای رسانه‌ای درباره‌ی دخالت ایران در عراق، لبنان و

و - ترسیم فضای بحرانی از اوضاع داخلی ایران.

ز - انعکاس طرح‌هایی چون طرح امنیت اجتماعی به‌عنوان نقض آزادی مدنی و اجتماعی.

ح - القای جریان جنگ قدرت در ج.ا.

ه - راه‌اندازی سایت‌های اینترنتی و ارائه نرم‌افزار جاسوسی به عوامل خود در داخل و خارج کشور.

راهبرد غرب علیه ج.ا. در شرایط کنونی مبتنی بر اقدامات نرم در کنار تهدید سخت است. دشمنان نظام با تأکید لفظی بر گفتمان تهدید سخت و اقدام نظامی علیه ایران با کاربرد راهبرد

1. Degeneration and Collapse from Within
2. Civil Disobedience
3. Color Revolution
4. Mark Palmer
5. Hartland

فریب می‌خواهند منجر به تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری نامطلوب در ایران شوند و راهبرد امنیت ملی ایران را به سمت برنامه‌ریزی هزینه‌بر هدایت دهند. بنابراین، تصمیم‌گیران ج.ا.ا باید در سیاست‌گذاری امنیتی کشور ضمن توجه به معادلات نظامی، شاخص‌های تهدید نرم را در کانون توجه قرار دهند. از این‌رو، سیاست‌گذاری مطلوب جهت دفع تهدیدات نرم و درعین‌حال، جلوگیری از امنیتی شدن فضای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه، از ضروری‌ترین کار ویژه‌های نظام است (ناطق، ۱۳۹۰: ۱۴۹-۱۴۷).

۶-۱) تهدیدات نرم سیاسی فراوری امنیت ملی ج.ا.ا: ایجاد اختلاف، القای یأس به آینده نظام و القای ضعف در مقابل دشمن از تهدیدهای نرم علیه امنیت ملی کشور است. این تهدیدها باعث احساس ناامنی در مردم است و مانند بمب ساعتی، به موعده انفجار نزدیک می‌شود (رحمانی‌سعد، ۱۳۸۹). فرقه‌سازی، تضعیف ولایت‌فقیه، بهره‌برداری ابزاری از حقوق بشر، اتحاد افراد مخالف داخلی و انقلاب‌رنگی از جمله تهدیدات نرم محسوب می‌شود (قربان‌زاده‌سوار و ناطق، ۱۳۹۲: ۱۶۵-۱۵۷). برخی از تهدیدات نرم سیاسی علیه ج.ا.ا عبارت است از:

- دامن زدن به شکاف بین جامعه و حکومت؛
- ترویج افزایش فاصله‌ی طبقاتی در جامعه؛
- پرورش اختلاف بین مسئولان نظام؛
- شعله‌ورسازی منازعه‌ی جریان‌های سیاسی؛
- دمیدن بی‌تفاوتی در مردم و نخبگان؛
- ایجاد تضاد فکری در کشور؛
- گسترش تنش با کشورهای منطقه و جهان؛
- تضعیف حاکمیت نظام با مهار قدرت آن؛
- ممانعت از تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی؛
- بی‌اعتبار سازی مسئولین؛
- منصرف ساختن کشور از تعقیب اهداف انقلاب اسلامی؛
- نفوذ در مجامع، مراکز و نهادهای کلیدی نظام؛
- انحراف افکار عمومی به سود بیگانه؛
- تحکیم اتحاد مخالفان نظام؛
- القای ناکارآمدی نظام در سیاست داخلی و خارجی؛
- جلوگیری از الگوسازی در نظام و کشور و جامعه و الگو شدن برای دیگران.

۲-۶) تهدیدات نرم نظامی و امنیتی فراروی امنیت ملی ج.ا.ا: در فضای هرج و مرج نظام بین‌الملل، دغدغه اصلی کشورها، حفظ تمامیت ارضی و منافع خویش است. ج.ا.ا در منطقه‌ی خاورمیانه و جغرافیای تهدید، هیچ‌گاه از تأمین امنیت خود فارغ نبوده است. تهدیدات منطقه‌ای اسرائیل و تهدیدات فرا منطقه‌ای ایالات متحده، شاهد مثال است (دولت‌آبادی، ۱۳۹۲: ۳۸). تهدیدات نرم امنیتی و دفاعی شامل سامان‌دهی و پشتیبانی راهبردی و تاکتیکی گروه‌های تروریستی در منطقه و هدایت نرم‌افزارانه‌ی فزاینده‌ی نیروهای نظامی به منطقه راهبردی ایران است. برخی از این تهدیدات نرم نظامی امنیتی عبارت است از:

- حمایت مستشاری از مخالفان داخلی و منطقه‌ای و جهانی کشور و نظام؛
- بسترسازی افکار عمومی در راستای اهداف دشمنان نظام؛
- حمایت فکری و فرهنگی از جریان‌های تروریستی؛
- مصادره به مطلوب اقدامات و امکانات نظامی و امنیتی مخالفان و رقبای ایران به ضرر ایران؛
- تضعیف انگیزه دفاع از کشور در صورت حمله نظامی؛
- کوشش برای ایجاد و تقویت گرایش تجزیه‌طلبانه در کشور؛
- دامن زدن به نافرمانی مدنی در تشکلهای و نهادهای غیردولتی و صنفی؛
- حمایت نرم‌افزاری نظامی و امنیتی از مخالفان حکومت ایران؛
- جذب و ساماندهی اتباع کشور در راستای اقدامات تروریستی؛
- جهت‌نمایی فریب‌کارانه برای تحمیل هزینه کلان دفاعی بر کشور؛
- اختلال در سامانه‌های امنیتی و نظامی کشور.

۳-۶) تهدیدات نرم فرهنگی فراروی امنیت ملی ج.ا.ا: آنان که برای تسلط بر منافع ملت‌ها، سازمان نظامی ناتو^۱ را تشکیل داده بودند، اکنون برای نابودی هویت ملی جوامع بشری و تحقق اهداف خویش، ناتوی فرهنگی تشکیل داده‌اند تا با استفاده از امکانات زنجیره‌ای رسانه‌ای، سررشته‌ی تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها را به‌دست بگیرند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۸/۸). یکی از مهم‌ترین تهدیدات نرم، تهاجم فرهنگی است که با پیشرفت فناوری اطلاعات- ارتباطات و ورود فزاینده شهروندان به دنیای سیاست، بعد روانی سیاست بانفوذ در افکار عمومی و تحریک مردم یک کشور اهمیت یافت (روشندل، ۱۳۸۷: ۱۴۸ و رحمانی‌ساعد، ۱۳۸۹). برخی از تهدیدات نرم فرهنگی، علمی، دینی و اخلاقی علیه ج.ا.ا به شرح زیر است:

- تأسیس و تقویت جریان‌های فکری منحرف؛

1. Nato

- القاء ناکارآمدی حکومت دینی؛
- تحریف اسلام؛
- ترویج اباحه‌گری؛
- رواج ابتذال اخلاقی؛
- ترغیب نخبگان به ترک کشور؛
- ترویج افکار الحادی؛
- ایجاد و حمایت از فرقه‌های جعلی؛
- تحقیر فرهنگ بومی؛
- اهمیت‌زدایی از علم و دانش به‌ویژه در میان جوانان؛
- ترویج رکود علمی با اشاعه‌ی مدرک‌گرایی؛
- سترون‌سازی مراکز و نهادها و مجامع آموزشی و پژوهشی و هنری و فرهنگی کشور؛
- نهادینه‌سازی جدایی دین، دانش، اخلاق، هنر، و ... از یکدیگر؛
- شبهه‌افکنی در آموزه‌های دینی؛
- ترسیم تصویر مثبت از بیگانه در ذهن مردم؛
- بی‌اعتبارسازی رسانه داخلی؛
- گمنام‌سازی چهره‌های دینی، علمی، اخلاقی، هنری و فرهنگی کشور؛
- ایجاد گسست و گسل افقی و عمودی در عرصه‌ی فرهنگی جامعه؛
- تمهید فراموشی گذشته و هویت فرهنگی ایرانی - اسلامی؛
- تدارک شبکه‌های متعدد پیشرفته‌ی رسانه‌ای - اینترنتی برابر ایران؛
- اعتمادزدایی از منابع خبری نظام به ویژه صداوسیما.

۴-۶) تهدیدات نرم اجتماعی فراروی امنیت ملی ج.ا.ا: کشوری که دارای اقوام و مذاهب گوناگون است، احتمال دارد که احساس گریز از مرکز در آن‌ها با تحریک قدرت‌های خارجی به دلایل مختلف دمیده شود که ازجمله می‌توان به میزان مشروعیت نظام نزد اقوام گوناگون، میزان اشتراک اقوام با همسایگان، میزان انسجام درونی یک قوم، چگونگی توزیع و ترکیب جمعیتی اقوام، موقعیت جغرافیایی و پراکندگی یک قوم اشاره کرد. نمونه‌های این نوع تهدیدها در تجزیه‌طلبی برخی گروه‌ها در کردستان، آذربایجان، خوزستان و ... بروز کرد. اقلیت دینی شبیه اقلیت قومی است، با این تفاوت که فکری نظام و نه تمامیت ارضی آن را به خطر می‌اندازد. البته ترکیب مذهب و قومیت در یک اقلیت، تمامیت ارضی و حاکمیت کشور را تهدید می‌کند (مرادیان، ۱۳۸۵: ۸۷-۸۶).

به عنوان مثال گروه جندالله، از اختلاف شیعه- سنی و بلوچی- سیستانی برای جذب افراد استفاده می کند. اختلافات قومی و مذهبی به مثابه تهدید نرم باعث اختلال در امنیت ملی می شود.

مشکلات اجتماعی از قبیل طلاق، اعتیاد، بزهکاری و مانند این ها که جامعه و خانواده را متزلزل می کند، ضربه مهلک به امنیت اجتماعی می زند و ناامنی اجتماعی نیز منابع امنیت ملی را هدر می دهد. مثلاً اعتیاد باعث کاهش روحیه دفاعی و استقلال طلبی در افراد ملت می شود. یکی از آثار ناامنی اجتماعی، خدشه به کارایی افراد جامعه است و اگر مردم در انجام فعالیت اجتماعی خود احساس ناامنی کنند، ممکن است به مرور زمان موجب نارضایتی و سوق ناراضیان به بیگانگان و مخالفان نظام شود (رحمانی ساعد، ۱۳۸۹). برخی از تهدیدات نرم اجتماعی فراروی امنیت ایران عبارتند از:

- سوءاستفاده از احساسات جوانان و ایجاد التهاب کاذب؛
 - القای اوضاع بحرانی اجتماع با بزرگنمایی مشکلات؛
 - القای ناامیدی به مردم به ویژه جوانان از آینده؛
 - مانع تراشی در مسیر انسجام و استحکام نهادهای اجتماعی برای تخریب سرمایه ی اجتماعی کشور؛
 - استفاده منفی بیشتر از کاستی های اجتماعی مانند بیکاری و ...؛
 - استفاده ابزاری مکرر و مؤکد از حقوق بشر در قبال ایران؛
 - تمهید برای تفرقه و اختلاف در حوزه های خرد و کلان جامعه از خانواده تا ملت؛
 - گسترش فساد و اعتیاد در جوانان کشور؛
 - تعبیر منفی از برخی طرح ها و اقدامات مانند طرح امنیت اجتماعی.
- ۵-۶) تهدیدات نرم اقتصادی فراروی امنیت ملی ج. ۱.۱: گریز از چنگال فقر و نیل به رفاه، یک هدف و ارزش ملی است و امنیت اقتصادی به مثابه پشتوانه امنیت ملی است؛ زیرا تأثیر محسوس بر سایر ارزش های ملی دارد. محرومیت از رفاه اقتصادی، باعث تضعیف روحیه ی ملی، ایجاد ناآرامی اجتماعی و اقدامات خصمانه ی دشمنان بالقوه یا بالفعل می شود (آزر- مون، ۱۳۷۹: ۳۶۸).
- وجه نخست امنیت اقتصادی، تحکیم بنیان اقتصاد ملی و رهایی از وابستگی است. مسأله دیگر، ارتباط امنیت ملی با امنیت بین المللی است. امروزه بررسی امنیت ملی بدون ملاحظه امنیت بین المللی بی معنا است (روشندل ۱۳۸۷: ۲۲). ناامنی اقتصادی موجب فقدان تصور مطلوب از وضعیت اقتصادی موجود و آینده کشور و ایجاد ناامنی در حوزه های گوناگون جامعه می شود و

به دلیل ارتباط با نیازهای اولیه مردم، بر جامعه تأثیر شگرف دارد (رحمانی ساعد، ۱۳۸۹). برخی از تهدیدات نرم اقتصادی فراروی ج.ا.ا به شرح زیر است:

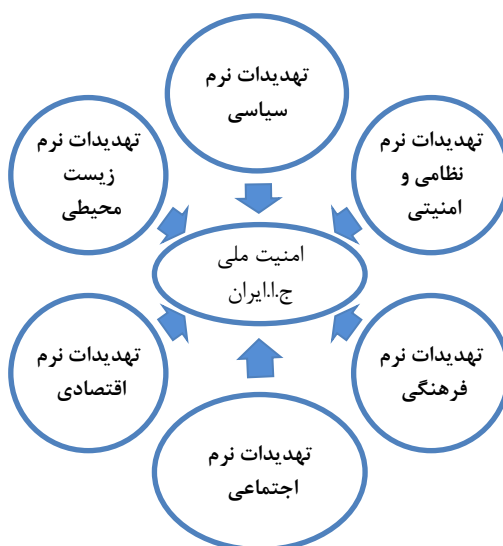
- تحریم فناوری پیشرفته اقتصادی؛
- جهت دهی مراکز مالی برای ممانعت از دستیابی به اعتبارات مالی بین المللی؛
- فشار روانی - فکری بر کشورهای طرف قرارداد ایران برای قطع همکاری،
- القای محاصره دریایی برای جلوگیری از صدور و ورود کالا؛
- جوسازی برای نوسان در قیمت صادرات و واردات؛
- القای استمرار سلطه بر ذخایر نفت منطقه و بازار جهانی نفت؛
- ترویج روحیه مصرف گرایی و ایجاد توقعات فزاینده؛
- رخنه در مبادی واردات و صادرات کشور و غیراستانداردسازی فرایند مزبور؛
- مبالغه در جو روانی حاکم بر جامعه ناشی از وابستگی و تحریم اقتصادی؛
- وعده های مالی به جریانان برانداز؛
- کمک های نظامی و همکاری مالی به گروه ها و حکومت های مخالف؛
- تشویق به اعتصابات و شورش های صنفی و کارگری؛
- ایجاد زمینه تعطیلی و رکود مراکز اقتصادی؛
- استفاده بیشتر از مشکلات و کمبودها و فسادهای اقتصادی موجود؛
- نفوذ و اختلال در مراکز حساس اقتصادی کشور.

۶-۶) تهدیدات نرم زیست محیطی فراروی امنیت ملی ج.ا.ا: کشور ایران دارای منابع طبیعی سرشار، آب و هوای متنوع، سرزمین وسیع و ذخایر فراوان است اما چالش های زیست محیطی، امنیت ملی آن را تهدید می کند؛ زیرا میانگین بارش سالانه ۲۵۰ میلی متر، مطلوب نیست. انتشار گازهای گلخانه ای ناشی از سوخت های فسیلی، طبیعت کشور را نشانه رفته است. آلودگی هوا باعث کاهش ضریب هوشی، افزایش سقط جنین و کاهش طول عمر می شود. مهاجرت و تمرکز جمعیت در شمال و غرب کشور با توجه به بخش های کویری مرکز و جنوب، و تجمع جمعیت در کلان شهرها باعث چالش می شود (جاجرمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲۶-۲۲۵). روند تخریب محیط زیست ایران در چند دهه ی اخیر افزایش یافته است که تداوم این وضعیت، کشور را با چالش های پایدار امنیتی محیط محور، مواجه می سازد (کاویانی راد، ۱۳۸۹: ۳) و ترکیب این وضعیت با عوامل ارادی منطقه ای و جهانی، منجر به بروز تهدیدهای نرم زیست محیطی می شود.

برخی از تهدیدات زیست‌محیطی دارای بستر یا پیامد نرم عبارتند از: الف) کمبود انرژی؛ ب) گرمایش زمین؛ پ) کمبود آب؛ ت) کاهش خاک مرغوب؛ ث) آلودگی آب، خاک و هوا (جاذبه‌ای و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲۰-۲۰۳). برخی از تهدیدات نرم زیست‌محیطی فراروی ایران عبارت است از:

- ترویج فرهنگ نادرست استفاده از طبیعت کشور؛
 - بزرگ‌نمایی یا کوچک‌نمایی وضعیت منابع طبیعی؛
 - سیاه‌نمایی وضعیت آب و هوایی مثل بحران آب،
 - عدم ترویج فرهنگ صحیح تولید غلات و گسترش باغات و فضای سبز؛
 - ترویج فرهنگ ناصحیح استفاده از طبیعت در تولید محصولات کشاورزی مانند کشت خشخاش؛
 - ایجاد بستر روانی مؤثر در ترک روستاها و مهاجرت به شهر؛
 - استفاده ناصحیح از ساحل و سطح و بستر و محصولات دریا و رود؛
 - ایجاد عطش در استفاده از منابع تجدیدنپذیر؛
 - انگیزش‌زدایی از سرمایه‌گذاری کافی در حوزه‌ی منابع قابل تجدید؛
 - عدم ایجاد ظرفیت روانی لازم در درخواست کمک از نوآوران برای ارایه راه‌حل‌های زیست-محیطی؛
 - ممانعت از مشارکت همه گروه‌های ذینفع در برنامه‌ریزی محیط‌زیست؛
 - تحت‌الشعاع قرار دادن همکاری زیست‌محیطی با همسایگان با مسایل سیاسی، و ایجاد مشکلی مثل توفان ریزگردها؛
 - ترویج تغییر کاربری غیراصولی منابع طبیعی مانند تبدیل جنگل به مزرعه یا مرتع.
- جموعه تهدیدات نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ا را که در این بخش از مقاله به آن‌ها اشاره شد در شکل شماره (۱) قابل ترسیم است.

شکل ۱: تهدیدهای نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ا.

(یافته‌های پژوهش)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در نظام بین‌الملل معاصر، امنیت ملی در صدر منافع ملی تعریف می‌شود؛ زیرا هر نظام سیاسی برای بقای خود نیازمند تأمین امنیت ملی است. امروزه که دوران قدرت نرم، امنیت نرم و تهدید نرم است، طیفی از تهدیدهای نرم، امنیت ملی نظام‌ها از جمله نظام ج.ا.ایران را نشانه گرفته است. عاملان تهدید نرم با هزینه‌های هنگفت و راهکارهای مختلف مانند تخطئه در مبانی اعتقادی و ارزشی، القای ناکارآمدی، دامن‌زدن به مسایل قومی و مذهبی، و سایر اقدامات در ابعاد سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، روانی و امنیتی، امنیت ملی ج.ا.ا. را هدف قرار داده‌اند تا به مؤلفه‌های نرم امنیت ملی یعنی باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری نخبگان، مسئولان و مردم ایران ضربه بزنند که در این نوشتار سعی شد با روش زمینه‌پژوهی، برخی از تهدیدهای نرم فراروی امنیت ملی ج.ا.ایران شناسایی شود و تحت عناوین کلان شش‌گانه‌ی تهدیدهای نرم سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی و زیست‌محیطی به آنها پرداخته شد و به مصادیق هرکدام در ذیل هر عنوان، اشاره شد.

ایران برای دفع تهدیدهای نرم فراروی امنیت ملی خویش باید تدابیر اساسی بیندیشد و چون هدف دشمن از تهدید نرم، استحاله‌ی سیاسی، دفاعی - امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ایران است برای دفاع از کشور در برابر این تهدیدات از یک‌سو و تبدیل تهدید به فرصت از دیگر سو، موارد زیر در حوزه‌های مرتبط پیشنهاد می‌شود:

- سرمایه‌گذاری بنیادی در تمام زیرساخت‌های جامعه، نظام و دولت.
- افزایش مطلوبیت فرآورده‌های بومی در تمام عرصه‌ها.
- افزایش همکاری و مبادلات با کشورهای اسلامی.
- همکاری همه‌جانبه مستمر با کشورهای متحد.
- تقویت بنیان‌های هویت دینی - ملی - علمی.
- افزایش تعاملات و مبادلات با سایر کشورها.
- تعمیق اشتراکات مذهبی با کشورهای اسلامی.
- تزریق روحیه‌ی خودباوری و اعتماد متقابل.
- رفع نیازهای اولیه و عالی آحاد ملت.
- عینی‌سازی اقتصاد مقاومتی.
- شفاف‌سازی و آگاهی‌بخشی عمومی.
- گسترش فعالیت‌های فرهنگی.
- ایجاد حس برابری.
- ارتقای کمیت و کیفیت تولیدات داخلی.
- آموزش مستمر و مطلوب نیروها.
- تقویت بنیان فکری و اعتقادی.
- دمیدن روح کوشش و پژوهش و آموزش.
- ممانعت از مداخله و نفوذ بیگانگان.
- تقویت رابطه‌ی حکومت و مردم.
- افزایش مشارکت مردم در فعالیت‌ها.
- تصمیم، سیاست‌گذاری و اقدام بر مبنای قانون اساسی.
- باور به وجود تهدیدهای نرم و عزم به شناسایی انواع دکترین، راهبرد، تاکتیک، تکنیک و موضع نرم.
- سیاست‌گذاری بالنده‌ی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت کلان و خرد فرهنگی.
- تبیین و تشریح واقعیات و حقایق از زبان نخبگان به مردم.
- تحکیم امنیت همه‌جانبه، متوازن و پایدار.
- توسعه قدرت نرم نظام در عرصه‌های نرم جدید.
- مقابله با ایجاد و نشر شایعه‌های مخرب

- تحکیم فریضه امر به معروف و نهی از منکر.
- مبارزه با روحیه نامتغیر، خمود، تجمل، تحجر و توجیه گرایانه.
- تقویت قدرت نرم نیروهای مسلح.
- تعمیق جنبش نرم افزاری تولید علم.
- تأکید همزمان برگزیده پژوهی، روند پژوهی و آینده پژوهی برای حفظ پیوند نسلی، هویتی و
- تقویت انگیزه های معنوی الهی، اخلاقی انسانی، و ملی ایرانی.
- محوریت گفتمان در ساحت های مختلف حیات کشور از نظر دهی تا تصمیم و اقدام.

منابع

۱. آزر، ادوارد ای و چونگ این مون. (۱۳۷۹). *امنیت ملی در جهان سوم*، ترجمه و نشر پژوهشکده - ی مطالعات راهبردی، تهران.
۲. افروغ، عماد. (۱۳۸۰). «جهانی‌شدن چالش‌ها و تعارض‌ها»، *فصلنامه‌ی مطالعات راهبردی*، ش ۳.
۳. الیاسی، محمدحسین. (۱۳۸۸). «مبانی نظری و عملی اقناع و مجاب‌سازی»، *فصلنامه‌ی مطالعات بسیج*، ش ۴۵.
۴. الیاسی، محمدحسین. (۱۳۸۷). «مقدمه‌ای بر ماهیت و ابعاد تهدید نرم»، *فصلنامه‌ی نگاه*، سال دوم، ش ۵.
۵. امامی، اعظم. (۱۳۹۰). *تحلیلی بر دیدگاه‌های انقلاب نرم*، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره).
۶. امانت، حمیدرضا. (۱۳۸۶). «امنیت اجتماعی»، *فصلنامه‌ی راهبرد*، ش ۴۵.
۷. امیری، ابوالفضل. (۱۳۸۷). تهدید نرم، تهاجم فرهنگی، ناتوی فرهنگی و راهکارها، تهران: پگاه.
۸. ایوانز، گراهام و نونام جفری. (۱۳۸۱). *فرهنگ روابط بین‌الملل*، ترجمه‌ی حمیرا مشیرزاده و حسین شریفی، تهران: نشر میزان.
۹. باقری دولت‌آبادی، علی. (۱۳۹۲). «نقش عنصر بازدارندگی در راهبرد نظامی ایران»، *فصلنامه‌ی سیاست دفاعی*، سال بیست و دوم، ش ۸۵، زمستان.
۱۰. برزگر، شیرزاد. (۱۳۸۰). *چالش‌های امنیت ملی ج.ا.ا.*، تهران: معاونت سیاسی حوزه‌ی نمایندگی ولی فقیه در نرسا.
۱۱. بوزان، باری. (۱۳۷۸). *مردم، دولت‌ها، هراس*، ترجمه و نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.
۱۲. پژوهشکده مطالعات راهبردی. (۱۳۸۴). *استراتژی امنیت ملی در ج.ا.ا. مجموعه مقالات اولین همایش ملی مطالعات راهبردی در ج.ا.ا.*، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
۱۳. جاجرمی، کاظم و همکاران. (۱۳۹۲). «ارزیابی تهدیدات زیست‌محیطی در امنیت ملی ایران»، *فصلنامه راهبرد*، سال بیست و دوم، ش ۶۷، تابستان.
۱۴. حجازی، سیدحسن. (۱۳۸۷). «ظرفیت‌های قدرت نرم ج.ا.ا. در مقابله با تهدیدات نرم آمریکا»، گزارش جمهور؛ *ضمیمه‌ی فصلنامه‌ی تخصصی نامه‌ی دولت اسلامی*، ش ۲۶.
۱۵. حسن‌بیگی، ابراهیم. (۱۳۸۶). «رویکردهای مقابله با تهدید نرم علیه منافع امنیتی ج.ا.ا.»، *مجله‌ی نگرش راهبردی*، دانشگاه عالی دفاع ملی، ش ۸۸، اسفند.
۱۶. حسینی، حسن. (۱۳۸۳). *طرح خاورمیانه بزرگتر، القاعده و قاعده در راهبرد امنیت ملی آمریکا*، تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

۱۷. خلیلی، رضا. (۱۳۸۱). «مهاجرت نخبگان، پدیده‌ی اجتماعی یا موضوع امنیت ملی» *فصلنامه‌ی پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی*؛ سال پنجم، ش ۲.
۱۸. دانشگاه عالی دفاع ملی. (۱۳۸۸). *تهدید نرم و راهبردهای مقابله*. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۹. ربیعی، علی. (۱۳۸۴). *مطالعات امنیت ملی*، تهران: وزارت امور خارجه.
۲۰. رحمانی‌ساعد، هادی. (۱۳۸۹). *مؤلفه‌های تهدید امنیت نرم در ج.ا.ا.*، انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی .
۲۱. روشندل جلیل. (۱۳۸۷). *امنیت ملی و نظام بین‌المللی*، چاپ پنجم، تهران: سمت.
۲۲. روشندل، جلیل. (۱۳۷۴). *امنیت ملی و نظام بین‌الملل*، تهران: سمت.
۲۳. سخنرانی مقام معظم رهبری در جمع دانشگاهیان استان سمنان، ۸ آبان ۱۳۸۵.
۲۴. سیف‌زاده، سیدحسین. (۱۳۷۴). *نظریه‌ها و تئوری‌های مختلف در روابط بین‌الملل؛ فردی-جهانی‌شده*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
۲۵. شربینانی، قوام. (۱۳۸۷). *امنیت ایران و رویکرد ناتو در آسیای مرکزی*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
۲۶. شعبان‌فاریانی، معصومه. (۱۳۸۷). «عوامل داخلی و خارجی در شکل‌گیری انقلاب رنگی گرجستان»، *فصلنامه‌ی آسیای مرکزی و قفقاز*، ش ۶۳.
۲۷. شیلر، هربرت. (۱۳۷۷). *وسایل ارتباط جمعی و امپراتوری آمریکا*، ترجمه‌ی احمد میرعابدینی، تهران: پژوهشکده‌ی تحقیقات استراتژیک.
۲۸. ضیایی‌پرور، حمید. (۱۳۸۴). *جنگ نرم، ویژه‌ی جنگ رسانه‌ای*، تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر.
۲۹. طائفی، عبدالحسین و سیدضیاء محسن. (۱۳۸۹). «نقش نخبگان سیاسی غرب‌گرا در تهدید نرم و براندازی نرم ج.ا.ا. در دهه‌ی ۸۰»، *فصلنامه‌ی علمی پژوهشی امنیت پژوهی*، سال نهم، ش ۳۲.
۳۰. عبدالله‌خانی، علی. (۱۳۸۳). *نظریه‌های امنیت: مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی دکترین امنیت ملی (۱)*، تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۳۱. عبدا...خانی، علی. (۱۳۸۴). *کتاب امنیت بین‌الملل ۳، فرصت‌ها، تهدیدات و چالش‌های فراروی امنیت ملی ج.ا.ا. (۳)*، تهران: مؤسسه‌ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۳۲. عمید، حسن. (۱۳۷۹). *فرهنگ فارسی*، تهران: امیرکبیر.
۳۳. غرایق‌زندی، داود. (۱۳۹۰). *درآمدی بر سیاست‌گذاری امنیت ملی*، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.

۳۴. قاسمی، حاکم. (۱۳۷۲). «برداشت‌های متفاوت از امنیت ملی»، *فصلنامه‌ی سیاست دفاعی*، ش ۲.
۳۵. قربان‌حسینی، علی‌اصغر. (۱۳۷۶). «امنیت و نیروی انتظامی»، *نشریه‌ی امنیت*، سال اول، ش ۲، تهران: وزارت کشور، شه‌ریور.
۳۶. قربان‌زاده‌سوار، قربانعلی و هاشم ناطقی. (۱۳۹۲). «جنگ نرم غرب و مشروعیت سیاسی ج.ا.ا»، *فصلنامه‌ی مطالعات انقلاب اسلامی*، سال دهم، ش ۳۲، بهار.
۳۷. قربان‌زاده‌سوار، قربانعلی، هاشم ناطقی و مهدی اقبالی مهدی‌آبادی. (۱۳۹۰). «تهدیدات رویاروی منطقه‌ی خلیج‌فارس»، *فصلنامه‌ی مطالعات تاریخ انقلاب اسلامی و دفاع مقدس*، تهران: دانشگاه امام حسین^(ع)، سال سوم، ش ۱۱، تابستان.
۳۸. کاظمی، سید علی‌اصغر. (۱۳۷۸). *روابط بین‌الملل در تئوری و عمل*، تهران: نشر قومس.
۳۹. کاویانی‌راد، مراد. (۱۳۸۹). «تحلیل فضایی مخاطرات محیطی و بحران‌های بوم‌شناسی در ایران»، *فصلنامه‌ی مطالعات راهبردی*، سال سیزدهم، ش ۲.
۴۰. کمیجانی، سعید. (۱۳۷۸). *مبانی عملیات روانی*، تهران: معاونت فرهنگی سپاه.
۴۱. لرنی، منوچهر. (۱۳۸۳). *آسیب‌شناسی امنیت*، تهران: نشر پیام پویا.
۴۲. ماندل، رابرت. (۱۳۸۷). *چهره‌ی متغیر امنیت ملی*، ترجمه و نشر پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی، تهران.
۴۳. مرادیان، محسن. (۱۳۸۵). *درآمدی بر ابعاد و مظاهر تهدیدات*، تهران: مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد صیادشیرازی.
۴۴. ناطقی، هاشم. (۱۳۹۰). *تأثیر جنگ نرم بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه بین‌المللی امام خمینی^(ه).
۴۵. نائینی، علی‌محمد. (۱۳۸۷). *معنا و مفهوم قدرت و تهدید نرم در مطالعات امنیتی، قدرت نرم و سرمایه‌ی اجتماعی*، تهران: دانشگاه امام صادق^(ع).
۴۶. نائینی، علی‌محمد. (۱۳۸۸). «بررسی ابعاد و حوزه‌های تأثیر تهدیدهای نرم آمریکا علیه ایران»، *فصلنامه‌ی راهبرد دفاعی*، سال هفتم، ش ۲۵، تابستان.
۴۷. نقیب‌زاده، احمد. (۱۳۷۷). *نظریه‌های کلان و روابط بین‌الملل*، تهران: نشر قومس.
۴۸. ولی‌پور، سیدحسن. (۱۳۸۲). *گفتمان‌های امنیت ملی ج.ا.ا*، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی، پیش‌ش ۲.